

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ: ЛОКАЛЬНІ, НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ КОНТЕКСТИ

**Збірник матеріалів науково-практичної
конференції**

24 квітня
2025 року

Київ 2025

Суспільно-політичні трансформації у XXI столітті: локальні, національні та глобальні контексти : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 квітня 2025 р.) / під заг. ред. М. Трофименка. К. : МДУ, 2025. 113 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу «Інтернет» Вченою радою історичного факультету Маріупольського державного університету (протокол № 8 від 21 травня 2025 року)

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні трансформації у XXI столітті: локальні, національні та глобальні контексти». Видання адресовано науковцям, викладачам, здобувачам, а також усім, хто цікавиться актуальними проблемами суспільно-політичних трансформацій у сучасному світі. В матеріалах конференції представлена оригінальна думка учасників. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

4. Колісніченко К. С. Особливості мандатної системи Ліги Націй в умовах універсального міжнародного правопорядку у період між двома світовими війнами. Держава і право. 2010. Вип. 48. С. 578–583.
5. Burgess M. The British tradition of federalism. Leicester Univ. Press, 1995. 186 p.

Романцова Наталя,
доктор історичних наук, доцент,
професорка кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет
Романцов Володимир,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та археології,
Маріупольський державний університет

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІТЕТУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна збройно та дипломатично виборює своє право на незалежність. У цій боротьбі важливе місце посідає як державна, так і публічна дипломатія нашої країни. Висвітлюючи це питання необхідно звернутися до історичного досвіду Української Народної Республіки, особливо в контексті міжнародної діяльності одного з її засновників – М. Грушевського, який одним з перших в Україні звернувся до цієї форми дипломатії.

Це було пов'язано з роботою Михайла Сергійовича в Комітеті незалежної України (КНУК), який був створений за його ініціативою. Зазначене питання висвітлювалося в історіографії недостатньо. Певною мірою на нього звернули увагу у своїх розвідках Я. Малик [8], С. Паньківська [9], А. Садов [11], Д. Судин [12]. З доступних джерел необхідно зазначити матеріали родинного фонду Грушевських (ЦДІАК, Ф. 1235) [11], листах та зверненнях М. Грушевського [6], хронологічний довідник його життя та діяльності, укладений В. Верстюком та Р. Пирогом.

Характеризуючи цей комітет, М. Грушевський констатував, що думка про його заснування виникла в Парижі в українських соціалістичних колах у період між Амстердамською і Люцернською конференціями соціалістичного Інтернаціоналу. За словами лідера першої УНР, «болюче відчувались тоді помилки, допущені правительством Директорії й її офіційними заграничними органами, на котрі була вложена інформація світового громадянства про змагання українського народу до суверенності» [2, с. 278]. Усвідомлюючи важливість цієї місії, М. Грушевський у листі до емігранта зі Східної Галичини Мирослава Січинського, який мешкав у США, зазначив, що мав мету за кордоном «попрацювати на поправу нашого міжнародного становища, підірваного вигадками поляків і росіян та прогіршеннями нашої власної дипломатії» [5, с. 236].

А. Садов у своїй розвідці цілком слушно вказав, що комітет був створений ексголовою Української Центральної Ради УНР у процесі пошуку ним організаційних форм «для продовження своєї політичної і громадської діяльності». Він, на думку автора, «мав сполучити в собі політичну і видавничу складові» [11, с. 699]. 26 липня 1919 р. представник закордонної делегації УПСР М. Грушевський, член керівництва УПСР Д. Ісаєвич, заступник державного секретаря закордонних справ Західної області УНР М. Лозинський та учасник Паризької Ради Ф. Савченко підписали звернення (Поклик), у якому повідомили про створення КНУК [10, с. 235].

У «Поклику» було вказано на необхідність «вияснити впливовим партіям, впливовим органам і широким громадянським кругам всю глибину кривди, яка діється під теперішню хвилю українцям, та й іншим народам бувшої Росії» [10, с. 235]. Уточнюючи це питання, В. Верстюк та Р. Пиріг звернули увагу на те, що в Парижі М. Грушевський оголосив «про намір заснувати громадську міжпартійну організацію – Комітет незалежної України (КНУК), яка мала б інформувати світову громадськість про політичні цілі боротьби українського народу, обстоювати його національні інтереси» [1, с. 101].

Д. Судин стверджує, що Михайло Сергійович задумував Комітет незалежної України як «надпартійне об'єднання, що мало інформувати світову громадськість про українське питання, але також чинити політичний тиск на західноєвропейські держави та сприяти визнанню незалежності України з їхнього боку. Останнє завдання ставило цю інституцію у двозначне становище щодо дипломатичних представництв УНР, а отже КНУК діяв би в обхід міністерства закордонних справ України, адже планувалося встановити безпосередні контакти з впливовими політичними та громадськими діячами, створивши відділи комітету в головних які були б альтернативними та опозиційними до офіційних дипломатичних представництв УНР. За таких умов М. Грушевський не міг розраховувати на допомогу Директорії. Іншим свідченням опозиційності КНУК щодо УНР є той факт, що комітет ніколи офіційно не повідомляв про свій склад, мотивуючи тим, що це могло б зашкодити деяким з його учасників, які перебували на державній службі. Щоб отримати фінансування від Директорії,

М. Грушевський не міг апелювати до діяльності КНУК» [12, с. 41].

Комітет незалежної України викривав імперську позицію прихильників колишньої Росії, які боролися за «єдину Росію» та «єдиний рускій народ», «трактували собі Україну як провінцію Росії, відмовляючи їй права виступати ... самостійно» [3, с. 257]. За словами М. Грушевського, «явні і тайні прихильники старого московського панування над Україною» не можуть пробачити провідникам України, за те, що «вона сміла так рішуче і сміливо обмахнутися з усіх старих московських претензій, котрі вони хотіли затримати надалі» [3, с. 259].

Звертаючись до «цивілізованого світу», КНУК протестував проти несправедливих рішень Паризької міжнародної конференції щодо України, яка «віддала Східну Галичину під Польщу». Представники Комітету незалежної України заявили, що українці ніколи не

погодяться «з відірванням Східної Галичини від України» і будуть боротися «за об'єднання всіх українських земель в незалежну Українську Республіку» [4, с. 262].

КНУК розпочав видання журналу «L'Europe Orientale» – «Eastern Europe», який був спільний орган нових республік Східної Європи, що мав виходити французькою та англійською мовами для інформування міжнародної спільноти про боротьбу українців за свою незалежну державу [2, с. 279]. Подальша діяльність КНУК залежала від отримання спонсорських коштів. Значною мірою це були пожертви від українських емігрантів з США, Бразилії та Канади. З метою отримання фінансової підтримки, М. Грушевський писав листи та звернення до своїх друзів та знайомих. У Поклику Комітету незалежної України було зазначено: «Ви, дорогі земляки, маєте в Америці змогу Для здійснення цих планів потрібно значних сил і великих коштів Послужіть Україні в сей тяжкий, але великий момент, так, як вам показує громадянське сумління і ваша змога» [10, с. 235]. Загалом комітет зібрав понад 47 тис. французьких франків з США, Бразилії та Канади. За словами Михайла Сергійовича, Комітет незалежної України «одержав хоч невеликий все-таки дуже цінний фонд на початок і міг приступити до реалізації своїх планів – хоч в скромних розмірах» [2, с. 279]. У зверненні «До українців в Америці» 27 вересня 1919 р. М. Грушевський дякував за грошову підтримку діяльності КНУК [5, с. 240].

грошова підтримка українців з Америки виявилася одноразовою, не мала постійного характеру. З іншого боку, марними виявилися сподівання на сприятливий розвиток міжнародних відносин на користь України, відбувся розкол у соціалістичному Інтернаціоналі [2, с. 280 – 281]. Ці обставини ускладнювали діяльність КНУК і спричинили його ліквідацію. Рішення про це було прийняте у квітні 1920 р., а затверджено на ліквідаційних зборах у Карлсбаді у серпні того ж року [2, с. 282].

Було прийняте рішення передати майно комітету Українському соціологічному інституту і покласти на нього обов'язок виконати видавничий план «окрім історії України (що вже кінчиться друком) і I частини антології українського] письменства (що тепер друкується), видати економічну географію Феценка-Чопівського, II частину антології і матеріали до історії Української революції (перший том їх, написаний П.Христюком, вже прийнятий до друку, дальші томи пишуться — тт. Лозинським і Христюком)» [2, с. 282]. Як стверджував автор завдання КНУК, а також УСІ багато в чому були схожі [12, с. 42].

Підсумовуючи діяльність Комітету незалежної України, М. Грушевський наголосив, що «за недовгий час своєї діяльності «КНУК» розвинув роботу живу, корисну многосторонню». Причину невдачі комітету Михайло Сергійович вбачав у діях правих українських груп, «їх заходами коло німецької інтервенції і против Української революції». Загальний висновок вченого та політика полягав у тому, що для успіху національної справи потрібен сильний рух у самій Україні, а не на еміграції [2, с. 283]. Очевидно, це свідчило, що у самого М. Грушевського в той час уже зароджувалася думка про рееміграцію в Україну.

Зміна життєвого простору не змінила напрямку діяльності М. Грушевського і створення КНУКу зайвий раз свідчило про політичну спрямованість повсякденної праці ексголови ЦР УНР. Важливим аспектом роботи зазначеної інституції була інформаційна

складова, яка була спрямована на висвітлення українського питання, звернення уваги «байдужої» Європи до українських справ. Ця обставина набувала ключового значення для України яка перебувала в умовах більшовицької реалії.

Література

1. Верстюк В.Ф., Пиріг Р.Я. М.С.Грушевський: Коротка хроніка життя та діяльності. Київ: Либідь, 1996. 144 с.
2. Грушевський М. Ліквідація Комітету Незалежної України. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 278–283.
3. Грушевський М. Роковини української незалежності. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 257 – 259.
4. До народів цивілізованого світу. Грушевський М. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 259 – 262.
5. Грушевський М. До українців в Америці. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. - жовтень 1926 р.)*. 2013. С. 239 – 240.
6. Грушевський М. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. с.
7. Лист від професора Мих[аїла] Грушевського [до Мирослава Січинського]. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. - жовтень 1926 р.)* / упоряд. С. Панькова. 2013.С. 236–237.
8. Малик Я. М. Грушевський і Комітет Незалежної України. *Тези доповідей та повідомлень регіональної науково-теоретичної конференції, присвяченої 125-річ. від дня народження ... акад. М. Грушевського*. Івано–Франківськ. 1991. С. 42–44.
9. Панькова С. «...Ні хвили не вважав себе емігрантом, тільки закордонним робітником на нашій національній ниві» *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р.- жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С.V–XVIII.
10. Поклик [Комітету Незалежної України]. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. - жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 235–236.
11. Садов А. М.С. Грушевський і Комітет Незалежної України за матеріалами родинного фонду Грушевських (ЦДІАК, Ф. 1235) *Український археографічний щорічник. Нова серія*. Київ, 2006. Виц. 10/11. С. 697–724 .
12. Судин Д. Женевський період діяльності Українського соціологічного інституту (серпень 1919 – березень 1920 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2012. Випуск 6. С. 37–50.